وشەی کوردی لە نێوان تێکۆشان و خنکاندا.. ستار ئەحمەد

مێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردی، تەنها مێژووی تۆمارکردنی ڕووداوەکان یان گواستنەوەی هەواڵە سادەکان نییە، بەڵکو ئەم مێژووە لە بنەڕەتدا گەشتێکی پڕ لە کۆسپ و تەگەرە و ململانێی هزرییە کە تێیدا وشە وەک چەکێک بۆ پاراستنی ناسنامە و زیندووکردنەوەی هۆشیاریی نەتەوەیی بەکارهاتووە. کاتێک ئاوڕ لە لاپەڕەکانی یەکەمین ڕۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکان دەدەینەوە، تێدەگەین کە لەپشت هەر دێڕێک و لەژێر هەر سەروتارێکدا، گیانێکی ماندوونەناس و بیرکەرەوە هەبووە کە هەموو ژیانی خۆی بۆ ئاراستەکردنی کۆمەڵگە بەخشیبوو.

ڕۆژنامەگەریی کوردی لە سەرەتای سەرهەڵدانییەوە لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەمدا و دواتر لە گەشەسەندنی لە سەدەی بیستەمدا، نەیدەتوانی ببێتە ئەو بزوێنەرە گەورەیەی گۆڕانکاری، ئەگەر ئەو دەموچاوە دیار و پێشەنگانە نەبوونایە کە وەک ڕێنیشاندەر و خەمخۆر، بارگرانیی دەستپێکردن و بەردەوامییان گرتە ئەستۆ. ئەم وتارە بە وردی دەچێتە ناو جیهانی ئەو ڕۆژنامە و گۆڤارانە و تیشک دەخاتە سەر ئەو خەسڵەتە درەوشاوانەی کە مۆرکی تایبەتی خۆیان لەسەر ڕەوتی ڕۆژنامەگەری و ڕۆشنبیریی کوردی جێهێشتووە، بەبێئەوەی بابەتەکە دابەشی سەر چەند بەشێکی جیاواز بکەین، بەڵکو وەک یەک زنجیرەی هزریی یەکگرتوو گەشتەکەمان بەردەوام دەبێت.

لە سەرەتای ئەم ڕەوتەدا، ناتوانرێت باسی ڕۆژنامەگەریی کوردی بکرێت بەبێ ڕاوەستان لەسەر ناوی بنەماڵەی بەدرخانییەکان، بەتایبەتی میقداد مەدحەت بەدرخان کە بە دامەزرێنەری یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی دادەنرێت. کاتێک ئەو لە بیست و دووی نیسانی ساڵی هەزار و هەشت سەد و نەوەد و هەشتدا لە قاهیرە، یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستانی دەرکرد، لە ڕاستیدا تەنها بڵاوکراوەیەکی نەهێنایە کایەوە، بەڵکو شۆڕشێکی ڕۆشنبیری و نەتەوەیی بەرپاکرد. میقداد مەدحەت بەدرخان لە بارودۆخێکی یەکجار سەختدا، لە نامۆیی و دوور لە نیشتمان، بەهۆی ستەمی دەسەڵاتدارانەوە، کارێکی وایکرد کە نەتەوەیەک خاوەنی دەنگی خۆی بێت. ئەو دەموچاوە ماندوو نەناسە لە ڕێگەی کوردستانەوە پەیامی گرنگیدان بە زانست و خوێندن و یەکێتیی ڕیزەکانی گەلی بڵاودەکردەوە و بە زمانێکی سادە ڕووی دەکردە هاونیشتمانیانی بۆ ئەوەی لە خەوی بێئاگایی ئاگادار ببنەوە. دوای ئەو، براکەی عەبدولڕەحمان بەدرخان ئەرکی دەرکردنی ڕۆژنامەکەی

گرتە ئەستۆ و لە وڵاتانی جیاوازی ئەوروپا وەک جنێف و لەندەن بەردەوامیی پێدا، کە ئەمەش نیشانەی تێکۆشانی بێوچانی ئەو دەموچاوانە بوو کە نەیانهێشت چرای یەکەمین هەنگاو بکوژێتەوە و وایانکرد دەنگی کورد بگاتە ناوەندە جیهانییەکانی ئەو سەردەمە.

پاشان، لەگەڵ گۆڕانکارییە فەرمانڕەواییەکانی سەرەتای سەدەی بیستەمدا، سەردەمێکی نوێ لە ڕۆژنامەگەریی نووسراوی کوردی دەستیپێکرد کە تێیدا گۆڤارەکان ڕۆڵێکی گەورەیان لە داڕشتنەوەی وێژە و زمانی کوردیی باڵادا بینی. لەم ناوەندەدا، جەلادەت عالی بەدرخان وەک سیمایەکی گەورە و مێژوویی لە ڕۆژنامەگەریی ڕۆژئاوای کوردستان و تاراوگەدا دەردەکەوێت، کە لە ڕێگەی گۆڤاری هاوار لە ساڵی هەزار و نۆسەد و سی و دوو لە شام، خزمەتێکی بێوێنەی بە زمانی کوردی کرد. جەلادەت بەدرخان تەنها سەرنووسەر نەبوو، بەڵکو زانایەکی زمانەوانی بوو کە توانی ڕێنووسی کوردی بە پیتی لاتینی دابهێنێت و لە ڕێگەی لاپەڕەکانی هاوارەوە بڵاویبکاتەوە. ئەو بە هاوکاریی دەموچاوە دیارەکانی تری وەک ڕەوشەن بەدرخان و کامەران بەدرخان و گۆران، گۆڤارەکەی کردە قوتابخانەیەک بۆ پێگەیاندنی نەوەیەکی نوێ لە نووسەر و شاعیران کە تا ئێستاش ئەدەبی کوردی قەرزاری ئەو بازدانە گەورەیەیە کە هاوار هێنایە کایەوە.

ئەگەر سەیری ناوچەکانی تری کوردستان بکەین، بەتایبەتی لە باشووری کوردستان و لە شاری سلێمانی، ناتوانین باسی ڕۆژنامەگەریی کوردی بکەین بەبێ هێنانە پێشەوەی ناوی پیرەمێرد، حاجی تۆفیق بەگ. پیرەمێردی شاعیر، نووسەر و ڕۆژنامەنووسێکی گەورە بوو کە دوای گەڕانەوەی لە ئەستەمبوڵ، ژیانی خۆی بەتەواوی بەخشی بە ڕۆژنامەگەری و ڕووناکبیری. ئەو لە ڕێگەی ڕۆژنامەی ژیان و دواتریش ڕۆژنامەی ژین، توانی بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی و وێژەیی لە ناوچەکەدا دروستبکات. پیرەمێرد بە تەنها خۆی وەک دەزگایەک کاری دەکرد؛ نەک تەنها دەینووسی و چاپی دەکرد، بەڵکو خۆی دابەشی دەکرد و لە هەمان کاتدا چاپخانەکەی دەپاراست. ئەو لە ڕێگەی وتارە کۆمەڵایەتی و ڕەخنەییەکانییەوە، لە هەوڵی چاکسازیی کۆمەڵایەتی بوو ، و هانی خەڵکی دەدا بۆ خوێندەواری و پشت بەستن بەخۆ، کە ئەمەش وایکرد ناوی پیرەمێرد و ڕۆژنامەی ژین ببنە دوو چەمکی لێک دانەبڕاو لە مێژووی زیندووی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا.

لەلایەکی ترەوە، لە ساڵانی چلەکانی سەدەی بیستەمدا و لە کۆماری کوردستان لە مەهاباد، ڕۆژنامەگەریی کوردی گەیشتە لوتکەی کارایی نیشتمانی و نەتەوەیی خۆی. لەم قۆناخەدا، ناوی پێشەوا قازی محەمەد وەک ڕابەرێکی نیشتمانی و پاڵپشتێکی گەورەی ڕۆژنامەگەری دەردەکەوێت، کە لەژێر سێبەری دەسەڵاتی ئەودا ڕۆژنامە و گۆڤاری

کوردستان دەرچوون. لە تەنیشت ئەویشدا، شاعیرانی گەورەی وەک هەژار و هێمن دەبینرێت کە لاپەڕەکانی ئەو بڵاوکراوانەیان بە شیعر و وتاری نیشتمانی دەڕازاندەوە. ئەم دەمو چاوانە توانیان ڕۆژنامەگەری بکەنە ئامرازێکی فەرمی بۆ بنیاتنانی قەوارە و پەروەردەکردنی تاکی کورد بە بیرۆکەی ئازادی و سەربەخۆیی، و نیشانیاندا کە چۆن بڵاوکراوەکان دەتوانن ببنە بەشێکی سەرەکی لە کایەی فەرمانڕەوایی و پێناسەی نەتەوەیی.
کاتێکیش باس لە گۆڤارە ئەدەبی و هزرییە قووڵەکان دەکەین، دە بێت ناوی مامۆستا عەلائەدین سەجادی بهێنین کە لە ڕێگەی گۆڤاری گەلاوێژەوە لە بەغدا لە نێوان ساڵانی هەزار و نۆسەد و سی و نۆ بۆ هەزار و نۆسەد و چل و نۆ، خزمەتێکی بێپایانی بە مێژوو، وێژە و ڕەخنەی کوردی کرد. عەلائەدین سەجادی لەگەڵ هاوڕێکانیدا وەک ئیبراهیم ئەحمەد، توانیان لە ڕێگەی گەلاوێژەوە سەکۆیەکی ئازاد بۆ بیرمەندان و نووسەرانی کورد لە هەموو پارچەکان دابین بکەن.
سەجادی بە وردبینی و لێهاتوویی خۆی لە کۆکردنەوە و ساخکردنەوەی کەلەپووری کوردی، گۆڤارەکەی کردە سەرچاوەیەکی مێژوویی یەکجار گرنگ کە تا کۆتایی ڕۆژگار وەک بنەمایەکی سەرەکیی توێژینەوە زانستییەکان دەمێنێتەوە.
ئەم گەشتە درێژەی کێشا و لە نیوەی دووەمی سەدەی بیستەمدا، دەموچاوی تری وەک حوسێن حوزنی موکریانی دەرکەوتن، کە بە تەنها خۆی پێشەنگی هێنانی چاپخانە بوو بۆ کوردستان. موکریانی بە دەرکردنی گۆڤارەکانی وەک زاری کرمانجی لە ڕەواندز، نیشانیدا کە ئامێری چاپ و بڵاوکردنەوە چەندە گرنگە بۆ مانەوەی زمان. ئەو بە ماندووبوونێکی زۆر و چوونە ناو مەترسییە گەورەکانەوە، پیتەکانی چاپی کۆکردەوە و پەرتووک و گۆڤاری پێ بەرهەمهێنا، تا بیسەلمێنێت کە ڕۆژنامەگەری بەبێ قوربانیدانی جەستەیی و دارایی ناتوانێت ڕێگەی خۆی ببڕێت.
کەچی لە ئێستادا، کاتێک سەیری دۆخی ناوخۆیی و ڕاستەقینەی ڕاگەیاندنی کوردی دەکەین، لاپەڕە گەش و مێژووییەکەی ڕابردوو تووشی پاشەکشە و داڕمانێکی گەورە بووە؛ ڕۆژنامە و گۆڤارەکان کە ڕۆژانێک ئاوێنەی بیری ئازاد بوون، ئێستا بەتەواوی کراون بە موڵکی تایبەتی چەند دەموچاوێکی دیاریکراوی سەر بە دوو لایەنە سەرەکییەکە و بە شێوازێکی ناڕەوا قۆرخکراون. ئەمڕۆ دەزگا ڕۆشنبیری و زانستییەکان، لەبری ئەوەی ناوەندی پاراستنی بەها باڵاکانی نەتەوە و زمان بن، گۆڕدراون بۆ بارەگای حیزبی و دیوەخانی باپیریان، کە تێیدا تەنها پیاهەڵدان و بەرژەوەندییە تەسکەکان بڕیار لەسەر مانەوەی دەڵەکان دەدەن. ئەم سفرەچن و بەرژەوەندیخوازانە، بەدرژایی زیاتر لە

چارەکە سەدەیەکە، بە سیاسەتە چەوتەکانیان دەستیان ناوەتە بینەقای وشەی ڕەسەنی کوردی و ڕێگری دەکەن لەوەی کەسانی تری کوردپەروەر و خاوەن زانست، تەنانەت بە یەک وشەش بەشداری لە داڕشتنی هۆشیاریی کۆمەڵگەدا بکەن. نووسەران و ڕۆژنامەنووسە سەربەخۆ و بەهەڵوێستەکان کە ئامادەن نین پێنووسەکانیان بفرۆشن، لە بەرانبەر ئەم قەرخکارییە حیزبییەدا پەراوێز خراون و دەنگیان تاسێنراوە، چونکە دیوەخانی نوێی ڕاگەیاندن تەنها جێگەی ئەوانە دەبێتەوە کە لەسەر ئاوازی لایەنەکان دەنووسن.
کاتێک سەیری تەواوی ئەم کاروانە مێژووییە دەکەین، دەبینین کێشەی گەورەی ڕۆژنامەگەریی کوردی لە ئێستادا نەبوونی ئامراز یان چاپخانە نییە، بەڵکو دیلبوونی وشەیە لەژێر بەزەیی قەرخکاریی حیزبیدا. میقداد مەدحەت بەدرخان، جەلادەت، پیرەمێرد، سەجادی، و موکریانی، خەباتیان بۆ ئەوە نەکرد کە ڕاگەیاندنی کوردی ببێتە پاشکۆی هێزە ڕامیارییەکان و بارەگای ناسیاوی ، بەڵکو ئامانجیان ئازادیی مرۆڤی کورد بوو. بۆیە بە گەڕانەوەی شکۆ بۆ خامەی کوردی، پێویستە وشە لەم داگیرکارییە چارەکە سەدەییەی هێزەکان ڕزگار بکرێت و جارێکی تر دەزگا ڕۆشنبیرییەکان بگەڕێنرێنەوە بۆ خاوەنە ڕاستەقینەکانیان کە نووسەرە نیشتمانپەروەر و بەهەڵوێستەکانن، هەتا ڕێگە نەدرێت مێژووی پڕ لە سەروەریی ڕۆژنامەگەریی کوردی لە نێو دیوەخانی لایەنەکاندا وندابێت.

ستار ئەحمەد